

i dödens lustgård

SVENSKA SÄLLSAMHETER

RED. AV RICKARD BERGHORN

ALEPH BOKFÖRLAG

aleph gräver vidare i den svenska fantastikens glömda källare och dammiga vindsförråd:

En underskön vampyrkvinna med dödliga kyssar. En läkare som föryngrar sina patienter genom att operera in apkörtlar. Den förmodligen första detektivberättelsen på svenska – ett skrämmande och tragiskt mysterium publicerat bara två år efter *Morden på Rue Morgue*. Och här finns novellen som August Strindberg stal intrigen ifrån till *Ett drömspel*.

Detta och mycket mer kan läsas här. Vi vet nu att det har skrivits betydligt mer skräck och sällsamheter på svenska än forskare tidigare hade en aning om. Från glömskans skrymslen kan många fascinerande fynd dammas av – de kommer att fylla åtskilliga böcker framöver.

Här är tredje, fristående delen i Aleph Bokförlags serie Svenska sällsamheter.

ISBN 978-91-87619-15-1

**Andra intressanta böcker, utgivna av
Aleph Bokförlag:**

E.T.A. Hoffmann: *Falu gruva* — Franz Oskar Wälgman: *Prinsessan av Bandalore* — E.T.A. Hoffmann: *Två fantasistycken* — *Studier i svart* (artikelantologi) — Bram Stoker & A-e: *Mörkrets makter* — *Fantasins urskogar* (artikelantologi) — Aurora Ljungstedt: *Mord och andeväsen* — *Nattens paradis* (antologi) — *På slaget tretton: berättelser efter midnatt* (antologi) — *Skymningstankar och nattvakor* (antologi) — *Skuggor vid aftonlampan: 30 nattstycken* (antologi) — H.P. Lovecraft: *Sökandet efter det drömda Kadath* — William Hope Hodgson: *Rösten i mörkret* — *Syner i natten: ett skräckgalleri* (antologi) — *Berättelser i svart* (antologi) — *Likkistförsäljaren* (antologi) — J. Sheridan Le Fanu: *Grönt te* — m.fl.

**Besök
www.alephbok.com**

Klassisk och nyskriven fantastik

I DÖDENS LUSTGÅRD

Svenska sällsamheter

Valda och presenterade av

Rickard Berghorn

ALEPH

Bokförlag

Bram Stoker & A–e: ”Vampyren i vitt.” Utdrag ur *Mörkrets makter* (följetong i tidningen Dagen 10 juni 1899 – 7 feb. 1900). • Zacharias Topelius: ”En natt och en morgon.” Följetong i Helsingfors Tidningar 4 – 25 nov. 1843. • Frank Heller: ”Dr Zimmertür och den eviga ungdomen.” Från *D:r Zimmertürs bisarra möten* (Bonniers, 1929). • Henning Berger: ”Direktör Groths ångest.” Från *Films* (Bonniers, 1914). • Anonym: ”En natt i anatomicum.” Från Svenska Familj-Journalen band 21 (1882), häfte 11. • Helena Nyblom: ”Glädjens lustfärd.” Från *Fantasier: fyra berättelser* (Wahlström & Widstrand, 1896). • Axel Wallengren: ”Ett svårskött pastorat.” Från *Mannen med två hufvuden* (Gustaf Lindströms boktr., 1895). • Stavning och grammatik har moderniserats i samtliga texter. Ålderdomlig kommatering har i några få sammanhang moderniserats där den varit alltför snårig.

Tidigare böcker i serien Svenska sällsamheter:

1. *Skyminningstankar och nattvakor* (2014)
2. *Nattens paradis* (2017)

*Bilden på omslagets framsida
är postern ”Necromancer” av Tara Swenson.*

© 2019 Aleph Bokförlag och respektive upphovsman. Omslaget är formgivet av Nicolas Krizan, inlagan av Rickard Berghorn. Första upplagan. Tryckt av Unitedprint AB, Solna 2019.

ISBN 978-91-87619-15-1

– *Innehåll* –

EN DISKUSSION
SKRÄCKFORSKARE EMELLAN ... 7
Förord av Rickard Berghorn

Vampyren i vitt ... 11
Av Bram Stoker & A-e

En natt och en morgon ... 59
Av Zacharias Topelius

Dr Zimmertür och
den eviga ungdomen ... 91
Av Frank Heller

Direktör Groths ångest ... 106
Av Henning Berger

En natt i anatomicum ... 125
Av Anonym

Glädjens lustfärd ... 133
Av Helena Nyblom

Ett svårskött pastorat ... 152
Av Axel Wallengren

Henning Berger

Direktör Groths ångest

Den märklige Henning Berger (1872-1924) – dråpare, globetrotter och Hollywood-filmad författare – har presenterats i de två tidigare delarna av Svenska sällsamheter.

Berger var starkt intresserad av det framväxande filmmediet och skrev manuset till den svenska filmen *Emigrant* (1910) i regi av teatermannen Gustaf "Muck" Linden. Därmed blev Berger den första svenska författaren som skrev direkt för film. Detta uppdrag införskaffade honom den generösa summan av 1000 kr (52 000 kr i dagens penningvärde) och tog honom bara någon natts arbete; i ett brev till Hjalmar Söderberg skrev han att "Det var ju ganska lätt, några repliker behöfdes ej". (Citeras i Svensk Filmdatabas, uppslagsord *Emigrant* 1910.) Några fler filmmanus blev det dock inte, men hans främsta framgång – teaterpjäsen *Syndafloden* (1908) – filmatiserades i USA 1922 och 1930.

Några år efter *Emigrant* lät han utge novellsamlingen *Films* (1914), vari kopplingen till filmens värld inte är uppenbar. Men tanken med boken var möjligen att samla ett antal berättelser som han ansåg kunde omstöpas till stumfilmer.

Intressant nog är en av novellerna, "Hyresgästen", tydligt inspirerad av Marie Belloc Lowndes klassiska roman *The Lodger* som utgavs året innan. Här visar det sig att en mystisk hyresgäst som bara vistas utomhus natetid och på sitt rum snickrar ihop något som tycks vara en likkista, inte är en mördare som uthyraren misstänker, utan en juveltjuv som behöver lådan för att frakta sitt tjuvgods – men handlingen utmynnar ändå i mord och djupt elände. Det skulle dröja till 1927 innan Alfred Hitchcock filmatiserade Lowndes roman, men kanske förstod Berger dess potential för vita duken.

"Direktör Groths ångest" är en annan intressant rysare från samma novellsamling. Den innehåller nattsvarta tjuvar och banditer, välbärgad överklass i skarp kontrast mot slummens elände, hjärtskärande melodrama, ett moraliskt patos – ingredienser som var populära i stumfilmerna. Men också märkliga glidningar mellan verklighet, drömsyner och hallucinationer som skulle kunna ha gjort sig bra i tysk expressionism såsom

Dr Caligaris Cabinett (1920) visade prov på. Den tyska expressionismen hade redan vid denna tid börjat göra sig bemärkt i form av *Studenten från Prag* (1913), men vi går säkert för långt ifall vi förutsätter att Berger hade den formen i tankarna. Det räcker med att filmkonsten vid denna tid började bli alltmer sofistikerad, och fantasifulle drömsekvenser var inte ovanliga. Den danske regissören Benjamin Christensen blev världsberömd med visuellt experimentella thrillers – *Det hemmelighedsfulde X* (1914) och *Hæmndens natt* (1916) – som förmodligen skulle beskrivas som ”expressionistiska” ifall filmerna varit tyska.¹

* * *

Sibbe Groth lade tidningen på ett bord och såg sig omkring. Den elektriska takkronan brann för full styrka – åtta 32-220 A.E.G.-metalltrådslampor, det var minsann ljusare än mitt på dagen. Vad satan kom det åt honom? Började han få synvillor? Det hände förut bara på järnvägsresor inne i iltågens tomma första klasskupéer. Men nu var det tredje gången han hade förmåelsen att någon plötsligt skymtat förbi i rummet, under det han stirrade i tidningen, han kände hur det blev kallt och liksom kröp i hårrötterna. Det var nästan otäckt. Skulle det komma nu? Hjärtat eller hjärnan? Lätt död, påstods det. Falla ned på golvet, eller kanske sjunka tillbaka i den stora stolen. Och nästa dag rubrikerna i alla tidningar: Uppseendeväckande dödsfall, Känd finansman avliden, Miljonär dör ensam på ett hotellrum i främmande stad, och så vidare. Det var då förresten också några förbannade historier, han setat och läst i afton, allt som var sensationellt ägnade man spalter åt, under det att kriget avfärdades i telegramstil. – Så! Nu var det där igen!

Direktör Groth reste sig upp med en fart som i yngre år, då han var kontorist och tillhörde roddklubben Svea. Hjärtat stämde i takt med hastigheten och med ett språng var han, eldröd i ansiktet, vid korridorörrén. Skulle han ringa?

Han tänkte efter. – Nej, inte ringa. När han nu härifrån kunde se både sig själv och det med gedigen hotellyx utstyrda rummet i den stora trymån, föreföll alltsammans löjligt. Om han ringde och sade att han kände sig en smula illamående, skulle strax uppstå rykten, hotellets läkare skulle konsultera en specialist, en korrespondent skulle telegrafera,

1 Benjamin Christensen (1879-1959) gick vidare och regisserade den legendariska svenska filmen *Häxan* (1922) som varje skräckfan torde känna till, och etablerade sig sedan i Hollywood, där han gjorde tre skräckkomedier: *The Haunted House* (1928), *Seven Footprints to Satan* (1929) och *House of Horror* (1929).

full av nit, om sjukdomen och kanske framställa den som allvarlig till sin svenska tidning, telegrammet avtryckas och så, bums, panik... Nej, lugn i stormen, som han alltid brukat säga till sig själv ända från skolan.

Emellertid kunde han inte förneka att något var på tok. Nerverna, naturligtvis. Hur länge skulle de för resten räcka! Det senaste, de matades med, trodde han inte på, inte läkaren heller – bara ny patentbluff med en massa lysande namnintyg. Fosfor i hjärnan – prat och smörja! Och adalin för sömnen, vad var det? Låt som namnet på en tysk varietédiva. Fy fan.

Men, som sagt, något var på tok. Han hade ätit sen middag, som vanligt, god mat, men nästan intet vin. Mineralvatten, som vanligt. Inte rökt något, inte druckit kaffe. Ja, ja, ja. Måttlighet och Semmering hjälpte inte. Om han inte tagit adjö av sina affärsvänner skulle han ha gått ut, men ensam var inte roligt att driva omkring i en stad, vars alla – *alla* – nöjen han känt på sina fem fingrar i tio år. Och lägga sig tordes han inte genast. Nej, inte genast...

Groth satte sig i en stor stol som var så modern och bekväm att den liknade en fullkomligt fyrkantig låda av läder – den var verkligen riktigt något för en kubist att måla. Som han satt där syntes han alls inte, det stack bara fram på den skiffer- och kornblå axminstern ett blänkande par lackskor och de var förresten också, enligt modet, fyrkantiga. En bit längre bort låg på mattan en vit kvadrat. Det var aftontidningen, i vilken han nyss läst om ett mystiskt och ohyggligt mord på en ensam miljonär i en ensam villa i en enslig trakt vid en mörk och stilla sjö – en natt – det var i Italien – –

Direktör Sibbe Groth tog långsamt upp ur västfickan en liten glastub, skruvade av silverlocket, drog ut patentkorken och en bomullstuss, samt lät tre små senapsfärgade piller falla i vänsterhandens kupa, som han därefter hastigt förde till munnen likt en skål. – Takkronan brann dödsstillä.

I.

Det tunga, skyhängande, gråmulna vädret hade mot aftonen utlösts i ett snöblandat regn, vilket senare på kvällen övergick till full snöyra. Vinden kom från Nordsjön och trängde upp i den breda flodmynningen, som blev tjock och kokande av svarta böljor och isiga slagsnärtar. Alla fartyg gungade oroligt och ankarkärtingar och trossar, tåg, bojar och bryggor hojtade, gnällde och skrek. Ända upp till de stora gulldhotellen vid Handelsstorget, tvärs över inre kanalerna, for denna vind och stormade dessa klagorop, så att de röda bellboys i de vita marmorhallarna satte spärrhakar

på svängdörrarna. Och gästerna, som tidigt tog hissarna upp till sovrummen, rekvirerade varm rompunsch till god-nattdryck.

Från torget förde en esplanad – så kort och så bred att den själv liknade ett mindre torgappendix till det större – ned till hamnanläggningarna. Den hade fyrdubbla bågglampsrader och i den svepande yrsnön liknade globerna dansande månar. Över den svartblanka asfalten sopades snökornen i svindlande och nyckfull fart utan att kunna stanna och bilda ordentliga drivor. Det blev till sockersirater på fasaderna och små kristallskimrande saltpyramider här och där vid utsprång och hörnprång, men så kom blåsten kring närmsta knut och förändrade med ens alla kreneleringar och stuckornament. Det visslade i kablar och ledningstrådar och klockan tolv låg gatan tom, lysande och bred, och alla kyrktorn slog slagen som ur en virvlande svart och vit jättefjäderkorg, vilken stälpts upp och ned, så att innehålllet skakades ut i aldrig sinande massor. Genom denna mörkrets snöbelysning glimmade de stora hotellfönstren i åtta våningars höjd.

Vid foten av en stor brokandelaber hade en sammankrupen gestalt sökt skydd för kastvindarna. Då stormen, som alltjämt lät sin huvudstyrka framtåga från norr, men så att säga hela tiden utsände små virvelpatruller, vilka rekognoscerade terrängen från alla håll och kanter, blev för häftig, smög sig denna figur huttrande runt kvadratsockeln, tätt tryckt till de fyra granitsidorna...

Köp boken i din bokaffär och läs vidare!

Eller beställ den direkt från förlaget:

www.alephbok.com

WEIRD WEBZINE

FANTASTIK & VERKLIGHET

... är Aleph Bokförlags tidskrift – gratis på nätet! Ett webzine för klassiska och moderna sällsamheter, historiska och nutida märkligheter: Skräck, fantasy & science fiction i bok och film, bisarr vetenskapshistoria, steam-punk, verkliga brott... Artiklar publiceras tre till fyra gånger varje år och ligger tillgängliga under tre månader. Därefter utges de i bokform.

www.weirdwebzine.com

Film- & bokrecensioner — Krönikor — E.T.A. Hoffmann
— Poltergeisten i fakta och fiktion — Sweeney Todd — Dekadens —
Svensk 1800-tals-science fiction — Gustav Meyrink —
Edgar Allan Poe — Jack the Ripper — H.P.
Lovecraft — Och mycket annat.

TIMAIOS PRESS

... utger tankeväckande och märkliga böcker för dig som är intresserad av kuriosa, spekulationer, idé- och vetenskapshistoria. Förlaget publicerar fakta och skönlitteratur för såväl fackmannen som den intresserade lekmannen. Utgivningen är på svenska och engelska.

www.timaiospress.com

Böcker av och om:

Epikuros — Lucretius — Atomism — Francis Bacon — H.P. Lovecraft — Camille Flammarion — Diogenes Laërtius — Emanuel Swedenborg — Erasmus Darwin — E.T.A. Hoffmann — Platon — Andrew Crosse — Och annat.